

УДК 37.091 12:159.9:796

Лисенко Л.Л.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ"

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Стаття присвячена проблемі формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців з фізичної культури за допомогою творчих завдань в процесі навчально-дослідної роботи.

Ключові слова: дослідницькі вміння, творчі завдання, навчально-дослідна робота, майбутні фахівці з фізичної культури.

Постановка проблеми. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти в Україні, Державною програмою "Освіта" (Україна ХХІ століття), Закону України "Про вищу освіту" головним завданням реформування вищої школи є виховання творчої особистості, здатної здійснювати продуктивну професійну діяльність на високому науковому та фаховому рівнях.

Одним з шляхів творчого розвитку є підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності, що потребує формування відповідних умінь та навичок. В процесі навчання майбутніх фахівців з фізичної культури слід звернути увагу на їх науковий пошук, який одночасно має бути навчальною і науково-дослідницькою діяльністю. Виконання самостійної наукової роботи особливо важливо, тому що організація навчання у відсутність практичної орієнтації не формує установки на майбутню працю. Це пов'язано не лише з засвоєнням "технології" наукового пошуку, але і з включенням студентів в професійне середовище, з прийняттям його цінностей, що має забезпечити ефективне входження майбутнього спеціаліста в професію.

Сучасна система вищої освіти зорієнтована на дослідницький пошук отримання знань студентами [4], однак у сучасній педагогічній реальності існує низка суперечностей: між об'єктивною необхідністю активізації дослідницької діяльності майбутнього вчителя та її слабким педагогічним забезпеченням в умовах навчання у вищих педагогічних закладах освіти; між змістом підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і його реалізацією в практичній діяльності.

На наш погляд, провідне місце у підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури належить покращенню навчально-дослідної роботи студентів, що має сприяти розвитку їхньої самостійності й творчої активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки вчителя-дослідника розглядається сьогодні в роботах С. Балашової, 2005; Уйсімбаєвої, 2006; С. Гончаренка, 2008; М. Євнуха, 2006 та інших. Аналіз джерел з проблеми підготовки студентів вищих педагогічних закладів освіти до науково-дослідної роботи засвідчує, що науковці О. Микитюк, 2009; Н. Гавриш, 2004; Ф. Галіулліна, 2003; В. Прошкін, І. Прошкіна, 2009 пропонують різні підходи до визначення й класифікації її видів. Перевагу дослідницьким умінням у професійній підготовці фахівців надають В. Андреев, 1981; С. Балашова, 2005; В. Борисов, 1997.

Питаннями дослідницької підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури займалися Т. Кравчук, 2007; Т. Ротерс, 2007; Б. Шиян, О. Вацеба, 2008 та інші.

Аналіз наукової літератури та особистий педагогічний досвід дозволяє визначити, що у підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури до дослідницької діяльності недостатньо розробленими залишаються питання, пов'язані з навчально-дослідною роботою студентів з окремих навчальних дисциплін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка системи творчих завдань з предмету "Психологічні аспекти підготовки спортсменів", орієнтованих на формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців з фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія сучасної освіти спрямована на розвиток творчого потенціалу студентів, у зв'язку з чим задача викладача значно ускладнюється, він стає не стільки носієм інформації, скільки організатором розвитку творчих, дослідницьких здібностей студентів.

Це вимагає від викладача знайти типові види діяльності, результати яких дійсно цікавлять студентів, і які неможливо виконати механічно.

На думку Т. Кравчук, 2007 [6], застосування дослідницького підходу в навчанні спрямоване на становлення у студентів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей і збагачення їх пізнавальної ціннісної орієнтації.

Навчально-дослідна діяльність – це організована педагогом з використанням переважно дидактичних засобів опосередкованого і перспективного управління діяльністю студентів, спрямована на пошук пояснень і доведень закономірних зв'язків і відносин експериментальних спостережень або теоретичного аналізу фактів, явищ, процесів. В даній діяльності домінує самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання і в результаті яких студенти активно оволодівають знаннями, розвивають свої дослідницькі уміння і здібності [1].

Під дослідницькими вміннями майбутніх фахівців з фізичної культури ми розуміємо комплекс професійних якостей, які забезпечують їх готовність виконувати цілеспрямовані, аналітико-синтетичні, діагностичні, пошуково-перетворюючі дії на основі практичного застосування систематизованих знань у процесі теоретичних та експериментальних досліджень у сфері фізичної культури.

Педагогічна діяльність має творчий характер, як кожна творча діяльність вона не терпить запрограмованості, стереотипів, алгоритмізації, обмеження у виборі засобів і методів при вирішенні поставлених задач, копіювання чужого досвіду [2]. Проте, на нашу думку, повинні існувати певні обмеження чи організаційно-методичні стандарти (в межах яких і відбувається креативна діяльність на основі педагогічних компетенцій).

Мистецтво викладача проявляється в тому, як він будує архітектоніку і композицію свого семінарського заняття, яким способом він організує самостійну роботу студентів, включаючи їх у вирішення навчально-пізнавальних задач. На наш погляд, одним з шляхів вирішення даної проблеми є впровадження в навчальний процес викладання кожної з дисциплін – творчих (навчально-дослідних) завдань, які мають сприяти формуванню у майбутніх вчителів здатності до творчої самореалізації.

І. Унт [9] відмічає такі характеристики творчих завдань, як "ті що вимагають від учня творчої діяльності", в яких учень повинен "знайти спосіб вирішення, застосувавши знання в нових умовах, створити дещо суб'єктивне (інколи об'єктивне) нове".

Нами було розроблено і впроваджено у викладання навчальної дисципліни "Психологічні аспекти підготовки спортсменів" творчі завдання, які позитивно вплинули на формування певних дослідницьких умінь студентів. У результаті вивчення дисципліни "Психологічні аспекти підготовки спортсменів" студенти крім отримання знань з даної дисципліни, повинні вміти: творчо використовувати отримані знання з психологічних аспектів підготовки спортсменів при вирішенні педагогічних, навчально-виховних, науково-методичних завдань в навчально-тренувальному процесі; орієнтуватися в спеціальній науково-педагогічній літературі, здійснювати науково-дослідну роботу з проблем психологічної підготовки спортсменів; використовувати в своїй практичній діяльності різноманітні методи психорегуляції; складати індивідуальні програми психологічного супроводу спортсменів; складати психограми особистості спортсмена та робити їх аналіз; розробляти індивідуальні комплексні програми психологічної підготовки спортсмена до змагань; творчо застосовувати придбані знання в своїй професійній діяльності [7].

Формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців з фізичної культури саме й спонукало нас до розробки та впровадження творчих завдань (таблиця 1) у систему викладання даного предмету.

Розроблені творчі завдання були спрямовані на формування дослідницьких умінь. Згідно даних М. Фалько, 2005 їх можна класифікувати наступним чином: *аналітико-синтетичні та інформаційні вміння* (вміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати наукову інформацію; вміння здійснювати інформаційний пошук в системі Internet; вміння описувати педагогічні явища; вміння використовувати науковий тезаурус); *діагностичні вміння* (вміння визначати конкретний предмет діагностики; вміння розробляти діагностичний інструментарій і чітко описувати техніку його використання у педагогічному процесі; вміння самодіагностики рівня готовності до педагогічної діяльності); *прогностично-проектувальні вміння* (вміння моделювати педагогічну діяльність; вміння передбачати наслідки педагогічного процесу; вміння прогнозувати шляхи виправлення недоліків); *креативно-інноваційні вміння* (вміння знаходити нове в педагогічних явищах; вміння робити вибір методичної концепції власної праці; вміння прогнозувати дослідно-експериментальну роботу).

Таким чином, творчі завдання надають студентам свободу вибору та варіативність виконання роботи, тому критеріями їх оцінки є оригінальність оформлення завдання та ідея, аналіз та узагальнення наукової інформації, ораторська майстерність та оформлення публічних виступів, наявність інновацій. Такий широкий спектр критеріїв оцінки дозволяє нам реалізувати один із важливих принципів дидактики – стимулювання і мотивація позитивного відношення до навчання, при цьому здійснювати індивідуальний підхід, виявляти особистісні якості та використовувати це для педагогічного розвитку дослідницьких умінь майбутніх фахівців з фізичної культури.

**Характеристика творчих завдань з дисципліни
"Психологічні аспекти підготовки спортсменів"**

№ з/п	Творче завдання	Форма виконання
1.	Створити систему психологічного супроводу спортивної кар'єри (цілі, основні напрямки, засоби).	Блок-схема.
2.	Створити психологічне забезпечення підготовки спортсменів (на прикладі вашої спеціалізації).	Блок-схема.
3.	Розробити індивідуальні програми психологічної підготовки до відповідальних змагань (на прикладі вашої спеціалізації).	Реферат (блок-схема) на основі особистого досвіду занять певним видом спорту та аналізу літературних джерел.
4.	Дати характеристику найбільш важливих психічних якостей спортсмена у вашому виді спорту.	Реферат (блок-схема) на основі особистого досвіду занять певним видом спорту та аналізу літературних джерел.
5.	Описати основні етапи розробки психоргам особистості спортсмена.	Реферат (блок-схема) на основі аналізу літературних джерел.
6.	Скласти гіпотетичну батарею психологічних тестів (для вашої спеціалізації) для складання психоспортограми особистості спортсмена.	Психологічні тести. Письмове обґрунтування вибору тестів.
7.	Проаналізувати психограми спортсменів (за результатами проведеного психологічного тестування).	Психограма та її характеристика.
8.	Дати характеристику методів психорегуляції, які застосовуються у вашому виді спорту.	Блок-схема + текстовий опис (на основі аналізу літературних джерел та особистого досвіду).
9.	Підібрати комплекс вправ аутогенного тренування.	Конкурс на кращий інноваційний комплекс аутогенного тренування (довільна форма оформлення).

Висновки

1. Аналіз проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури до дослідницької діяльності та вивчення стану її розробленості у педагогічній науці дали змогу зробити висновок про актуальність і доцільність впровадження творчих завдань в навчально-дослідну роботу студентів з кожної навчальної дисципліни.

2. Встановлено, що виконання творчих завдань є важливою умовою самореалізації особистості майбутнього фахівця з фізичної культури, що розвиває творчі здібності, виховує активну творчу особистість, дає змогу підкреслити індивідуальні особливості студента, підвищує інтерес і якість їх професійної підготовки.

3. Встановлено, що розроблені творчі завдання з дисципліни "Психологічні аспекти підготовки спортсменів" спрямовані на формування таких дослідницьких умінь студентів – аналітико-синтетичних (всі творчі завдання), діагностичних (завдання № 6, 7), прогностично-проектувальних (завдання № 6, 7, 9) та креативно-інноваційних (завдання № 9) і застосування їх в практиці сприяє підвищенню професійній готовності майбутніх фахівців з фізичної культури.

Перспективи подальшого дослідження у даному напрямку. Подальша робота спрямована на організацію розробки креативно-інноваційних завдань з інших навчальних дисциплін та їх систематизації в професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури.

Використані джерела

1. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности : Методическое пособие / В.И. Андреев. – М.: Высш. школа, 1981. – 240 с.
2. Бегидова С. Н. Теория и практика профессионально-творческого развития личности в процессе подготовки специалиста физической культуры и спорта: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01, 13.00.04 / Бегидова Светлана Николаевна. – Майкоп, 2001. – 439 с.
3. Борисов В.В. Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В.В. Борисов. – К., 1997. – 22 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
5. Галиуллина Ф. Ш. Формирование навыков научно-исследовательской деятельности у студентов педагогического вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Галиуллина Фарид Шамилевна. – Казань, 2003. – 171 с.
6. Кравчук Т.М. Навчально-дослідна робота студентів факультетів фізичної культури вищих педагогічних закладів України: досвід та сучасність / Т.М. Кравчук // Теорія та методика фізичного виховання. – Харків: ОВС, 2007. – № 5. – С. 3-7.

7. Лисенко Л.Л. Психологічні аспекти підготовки спортсменів / Л.Л. Лисенко, М.М. Огієнко, С.А. Воеділов. – Навчально-методичний посібник. – Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 44 с.
8. Уйсімбаєва Н. Науково-дослідницька діяльність як чинник зростання професійної компетентності / Наталя Уйсімбаєва // Рідна школа. – 2006. – № 4. – С. 3-6.
9. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения [Текст] / И. Э. Унт. – М.: Педагогика, 1990. – 192 с.

Лысенко Л.Л.

**ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ
ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ
"ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ"**

Статья посвящена проблеме формирования исследовательских умений будущих специалистов по физической культуре с помощью творческих заданий в процессе учебно-исследовательской работы.

Ключевые слова: исследовательские умения, творческие задания, учебно-исследовательская работа, будущие специалисты по физической культуре.

Lysenko L.L.

**FORMING OF RESEARCH ABILITIES THE FUTURE SPECIALISTS ON A PHYSICAL CULTURE
IN THE PROCESS OF TEACHING THE DISCIPLINE
"PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SPORTSMEN PREPARATION"**

The article is dedicated the problem of forming the research abilities the future specialists on a physical culture by creative tasks in the process of educational-research work.

Key words: research abilities, creative tasks, educational-research work, future specialists on a physical culture.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2011

УДК 378.147.091.33-027.22:796.012.61

Матвієнко М.І, Шевнюк А.

**ІНОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ТА
НАВИЧОК ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ**

У статті освітлено погляд автора на роль організаційних заходів студентів у процесі формування умінь та навичок до самостійних занять фізичними вправами та зв'язок такого процесу з формами організації дослідницьких, навчальних та оздоровчих завдань фізичного виховання.

Ключові слова: спортивно масова робота, пізнавальна діяльність, фізичне виховання, уміння та навички до самостійних занять.

Постановка проблеми

Створення навчального середовища, яке б сприяло формуванню особистості майбутнього вчителя з інноваційним мисленням, новим світобаченням, творчого та активного, є актуальним напрямом педагогічної освіти. Для вирішення цих питань у педагогічних університетах, крім навчально-виховних процесів у форматі різних дисциплін, важливу роль може відіграти направленість навчальних завдань дисципліни "Фізичне виховання" на формування умінь та навичок студентів до самостійних занять фізичними вправами через поєднання оздоровчої рухової діяльності з творчим інформативним сприйняттям теорії та методики фізичного виховання та активізацією дослідницької діяльності студентів в аспектах самоспостереження та аналізу, самостійного коректування форм, рівнів впливу засобів фізичної культури.

Важливою частиною навчального процесу в напрямку фізкультурної освіти є залучення студентів до активної участі в організації спортивно-масової роботи університету, постановка навчальних завдань